

Константин Константинов и неговите Софии

[Николай Чернокожев](#)

В статията се изследват две лица на София през очите на Константин Константинов, стъпвайки на два текста на автора: личната София от спомените и София, видяна от дистанция и художествено преживяна.

Through two texts of the writer the article examines two faces of Sofia through the eyes of Konstantin Konstantinov: the personal Sofia from the memories and the Sofia viewed from a distance and the artistically experienced.

Споменът е друга действителност, в която ние присъствуваме с двойно съществуване – днешното и някогашното. Нашият живот всъщност е само трупане на спомени.

И клетото човешко сърце никога не ще се почувствува самотно, докато човек може и има какво да си спомня. ([Константинов 1981](#): 11)

Другата действителност е налице в други времена и други места – в друг хронотоп, чрез попадането в него човекът съзира, среща се, сблъсква се със собствената си другост. А споменът-друга действителност е съхраняван, опазван в човека, носещ в себе си своята другост.

Животът – трупане на спомени е не само съхраняване и опазване, тъй като човек може да пази спомените си, но следва да може и да се пази от тях, доколкото винаги съществува опасността трупането да затрупва – не само спомените, но и техния пазител.

Това избягване от самотата на клетото човешко сърце в спомена, тази съхраненост на сърцето от чувство за самота, само защото споменът го има, а човек може и има какво да си спомня, не отменя проблематичността на спомена, на желанието или нежеланието за спомняне – така както това е изразено от приятеля на Константин Константинов Димчо Дебелянов в поезията му.

А човекът, видян и мислен като пазител на своите спомени, човекът, спомнящ си – следователно съществуващ, трябва и може да бъде разположен и да мисли себе си и в един друг сектор – на съществуване въпреки спомена, на съпротива срещу спомена и припомнянето, на себеосмисляне като жертва на спомена.

Несъмнено много са дълбините на смислите и функционализацията на СПОМЕНА, в които човекът трябва да проникне, които човекът трябва да овладее и в този смисъл текстовете на Константин Константинов са като онази призрачно чертаеща се в дъното, но дъното на пейзажа, Витоша, като планина от стъкло и лед. (вж. [Константинов 1920](#))

Стъклото и леда – материи, през които погледът може да прониква, т.е. да бъде привидно

неограничаван и именно това проникване от друга страна може да води, да довежда човека не само до усещането за отделеност, която привидно е преодоляна чрез зримостта на нещата отвъд стъклото и леда, но и ограниченост и дори затвореност: нещата са зрими, но остават непостижими.

От друга страна, стъклото и ледът в порядъка на оптичните ефекти могат да сработват като магически кристал, който приближава и отмества, който форматира образ в себе си, който осъществява събиране, но и разпръскване/разбягване.

Така че неслучайно във финала на текста, след изповедта, обяснението в любов и заявената готовност да бъде върната онази любима фигура на града, се случва неговото изчезване, разтваряне в нивята, т.е. земята: Влакът бързо режеше полето и далеко – София едва се мяркаше, като голямо бяло петно в безпределната шир на нивята.

А каква е София за влюбения в нея човек от окопите? Тя е обект на желанията, на страст, на умопомрачителна влюбеност: Тоя бял град – до тая планина, като невеста в skutите на влюбен старец. Видение, което Тъй страстно не се мечтае дори за майка или за любовница.

ЗА СОФИЯ

Константин Константинов

Лицето му бе обгоряло и грубо, със сиво-жълт, пръстен цвят от дългия живот под земята. Порасналите мустаци падаха небрежно и печално над бръснатата, като че издялана от камък брада. Една дълбока бръчка сбираше двете гъсти вежди над тъмните очи, които гледаха съсредоточено и спокойно – като на човек, който дълго е мислил и мълчал. А измачканата униформа и опасания револвер допълваха очарованието – малко театрално, наистина – на тая епична солдашка фигура.

Ние бяхме сами в купето, по прозорците трептяха първите слънчеви лъчи; влакът бягаше низ зеленото Софийско поле и в дъното Витоша се чертаеше призрачна, като планина от стъкло и лед.¹

Той въздъхна, посочи с ръка нататък и заговори:

– Най-последно! Нивга не съм предполагал, че с такова облекчение ще бягам някой ден от тука – и ще бързам към моята двуметрова стаичка в галерията...

А погледни, погледни каква красота! Тоя бял град – до тая планина, като невеста в skutите на влюбен старец.

Такава съм я виждал в най-страшните секунди на живота си: когато си дал последните нареждания на войниците и изтръпнал – забравил света и себе си – чакаш само сигнала за атака, или когато пълзешком дебнеш вражески патрул ... изеднаж – съвсем нечакано и безсмислено – израсне пред очите ти и не се махва кръз златен летен блясък тоя бял град там – с неизменната Витоша зад него. Тъй страстно не се мечтае дори за майка или за любовница. А сега се връщам ограбен, с пустота и отврата в душата. Слушай – ако искаш – ще ти обясня.

Това не е сантименталност, не е детинщина. За нас всинца, които мечтаехме да видим нашата малка страна наред с другите, София не бе само столица, не бе само град, дете удобно и весело може да се живее: тя бе всичко. Целият ни живот, боязливите ни надежди, смелите ни юношески планове – всичко. Не говоря за обществения живот – не, от него други се интересуват. За нас – тя бе душата на тоя затворен народ, която свенливо и несръчно се разкрива – есенцията на всичко хубаво и лошо, що може той да даде, прозорчето – през което ние виждахме широкия Божи свят, и през което той

надничаше към нас. Французите имат Париж, който е цяла Франция – но те имат още и Лион, и Бордо, и Брюксел – защото и там френеца е свой; англичаните имат Лондон – но освен него – Оксфорд и Единбург; русите – Петроград – но също така Москва и Киев; Берлин е столица – но струва по-малко от Мюнхен, Лайпциг и Дрезден. А какво имаме ние? Какво друго – освен това малко сърце, чийто пулс чувствахме – вчера в премиерата на някоя не лоша пиеса, днес – в угледната изложба на двама млади хора, утре – в приветливата книжка на едно литературно списание? Да, тя бе наша срамежлива гордост – тая София – тъй нежна през дните, когато цъфтят липите и дивите кестени!

Аз я оставих преди три години в една септемврийска привечер – за да намеря полка си в провинцията, и от тогава до преди двадесет дни не бях я виждал. Идвах си два пъти в отпуск, но и двата пъти трябваше да бъда в моя далечен глух градец – а в София – за да чакам влак – престоявах само по една нощ. Но там долу – ние всички сме си същите, и мислехме, че и тука всичко е останало същото, старото. През тия две нощи – аз още повече се уверих, че София е старата: все тъй приветливо светеха електрическите лампички и лъщеше паважът, все тъй приятелски самотно кънтяха моите стъпки, все тъй замислено шумяха старите тополи по булеварда. И като се връщах отново там – аз занасях още една вълна топла и безгранична нежност. Защото – там долу – всички копнеят – постоянно и мълчаливо, и всеки знае, че брани своя копнеж. Моят ординарец брани своята бъдна колиба – нейде край Осъма, и лозето до нея, с орех в средата; моят подофицер – своята крайпътна кръчмица – до гара Левски; аз пък – далечното малко сърце на моята земя, което трябва да укрепне и забие със силата на всички скрити сокове, що хранят тия избуяли ниви. Да, да – истина ти казвам – той страстно не се копнее дори за любовница.

И ето че преди двайсетина дни дойдох тук. Но тоя град – аз не го познавам. Това не е София – това е нов град, издигнат само за две-три години – отрупано нагизден и предизвикателен – като нечакано забогатял провинциал. Старите здания, хора и интереси са позатулени – нови изпъкват на тяхно място и навсякъде се чувства усиленият ритъм на един нов живот – бърз и подозрителен. А! Ти не знаеш как това удря още от първия ден! Всяка вечер белите глобуси на заведения блясват над тълпа, по-многобройна и по-разточителна отпреди. Нови магазини на фалшиви брилянти, парфюми, одеколони самодоволно излагат витрини и колкото цените са по-високи – толкова купувачите са по-много. Народната библиотека е затворена, но до нея Борсата е открита и трескаво работи. Народният театър дава спектакли с кинематографически артистки и с цени, каквито нийде по света не се пращат. Списанията спряха – но десетки банки се учредили. Художествените изложби пресмятат своя успех по десетки хиляди, с които се откупват картините. Новите аристократи се рекламират като щедри меценати. Познати лица рядко се срещат, един нов свят се е издигнал – като сипнала нечиста пяна на повърхността. Писателите? – Нашите земянки и книжарниците тук са отрупани с тия военни издания – сбирки стихове, разкази и пиеси, откупувани със стотини екземпляри и непотребни никому. Защото – чия жадна душа можаха да утолят те? В тоя безсрамен патос, сухо резоньорство и инжектиран възторг – има ли една-едничка нотка, дето да трепти звучната душа на човека? И кръз тия разводнени възторзи се мярка пак вездесъщият образ на парвеню спекулант. Това е духовният живот на днешна София.

А въвн – по улиците привечер – видя ли тая пъстра, пременена и ухилена тълпа? Била ли е тя някога по-елегантна, по-ослепителна? Жените – облечени в коприна и снежна пяна от дантели или в траур – със своите засенени очи и карминени устни – продажните и почтените – са еднакво съблазнителни и достъпни. Те бързат всички на някакъв безкраен празник, дето всичко е доволство и наслада. А с каква нега се мечтае там долу за тях! Други, съвсем други ги виждаме ние, в нашите дълги часове на размисъл и блян – такива, каквито ги знаехме – малко свитички, троми, груби дори – но тъй свежи, правдиви и мили!...

Двадесет дни скитах замаян и търсих спомените си, но останах безпределно сам и чужд на тоя живот. Струваше ми се, че някакъв горещ вихър вилнее неспирно и шибя

всички със сладострастие, шемет и алчност; струваше ми се, че виждам отражението на някой малък Вавилон или Рим в дни на най-големите им безумици. Кога, как и защо се измени тъй всичко?

Казват ми: – градът расте – и така е навсякъде. Но тъй ли е наистина? О, зная аз и Париж, и Лондон, и Рим – но там тая суета и вихреност, що фучи из улиците през всички векове – е само странична нота в съзвучието на целия многостранен живот. Тук – това е всичко. Че какво друго има сега освен това? Провинцията – днес повече мъртва, отколкото по-рано – глъхне в безначален труд, търпи и мълчи. Там долу, другите, очи в очи със смъртта – търпят, мислят и мълчат. А тука – кой съзнава дълбокия и всестранен смисъл на онова, що живее? Три години усилно и вдъхновено време – но в тия доволни и алчни лица, в тия замъглени от наслада очи – видя ли ти някъде бръчката на една отрудена мисъл или сянката на нежна грижа? Де е съзнанието за подвига на този народ – подвиг, колкото и невероятен, толкова и тежък?

Само в болезнено разширените зеници на дребния чиновник, който бърза с мрежа към пазара, ще съзреш страшния гнет на неотстъпна грижа. Но тая грижа пък е толкова първобитна, че внушава по-скоро съжаление, отколкото преклонение...

Той млъкна, свали фуражката и широкото чело се откри изцяло с широка бръчка по средата. После махна с ръка и добави:

– Не-е, всичко това трябва най-после да свърши...

Влакът тичаше сега край рядък върбалак; далеко в широки движения двама косачи размахваха коси, чиито острия блестяха като малки слънца сред полето. Той се загледа нататък и поде:

– А ето, тия там – те са останали същите. Те познават само земята – и земята познава само тях. Те не приличат на ония от града.

– Сега аз се връщам почти долу с радост. О, няма да ти кажа, че там е блаженство – това нека писателите разправят. Но отивам там при свои хора, отивам в мълчанието, в мисълта, в бляна.

В първите дни така бях потресен, после размислих. Кой знае – дали ние не отнесохме със себе си онова, що днес напусто търсим в този град? Дали няма още утре то – с първия спокоен ден – и с нас заедно – да се върне в София? Ала и тъй да е – що от туй? Там ние свикнахме с ведрия планински въздух и утре, когато се върнем – не важи дали и аз с другите – ние ще проветрим спарената мъгла, отровния дим, ще прочистим издъно тоя хубав град – и малкото сърце ще забие пак спокойно и по-крепко отпреди. И нашата гордост ще бъде двойна – че дважд сме го бранили: еднажд – там долу – с мишци, втори път – тук, с душите си...

Той млъкна съвсем и закри очи, невям да види по-добре тоя бъден ден. Влакът бързо режеше полето и далеко – София едва се мяркаше, като голямо бяло петно в безпределната шир на нивята. ([Константинов 1920](#): 10-15)

Емоцията на изповядващия се, на освобождаващия се от напрежението на изживяното незавръщане търси и намира определени фигури, които в немалка степен са резултат от сблъсъка на завърналия се в един нов град – човекът държи да опазва спомена чрез образите, които са основополагащи за неговия разказ – малко сърце, но и невястата в скута на влюбен старец, майка, любовница: излъчващи разнопосочни, колебаещи се импулси. Сред тях обаче е и: Да, тя бе наша срамежлива гордост – тая София – тъй нежна през дните, когато цъфтят липите и дивите кестени! – с девичия ореол, с цветността и уханието на свежест и чистота.

Разказвачът обаче изживява шока на завръщането, който съвсем основателно може да бъде емоционално успореден с това на Митя Абаров от „Малкият Содом“ на Г. П. Стаматов – разказ, чиито първи пет части са публикувани през същата 1920 г.

Завръщането в непознат свят е не само болезнено, травматично, то отвежда в самоубийството героя на Стаматов и завръща в окопите героя на Константин Константинов – един, може би подчинен на дълга, но и самоубийствен от някаква гледна точка жест.

Именно в тази посока – на прозренията (може и предсмъртни): при свои хора, отивам в мълчанието, в мисълта, в бляна. – е въпросът: Кой знае – дали ние не отнесохме със себе си онова, що днес напусто търсим в тоя град?, за да се стигне до революционното изчистване-освобождаване, до устройването на един отнет в неговата опороченост свят в последните думи на обясняващия: Там ние свикнахме с ведрия планински въздух и утре, когато се върнем – не важи дали и аз с другите – ние ще проветрим спарената мъгла, отровния дим, ще прочистим издъно тоя хубав град – и малкото сърце ще забие пак спокойно и по-крепко отпреди. И нашата гордост ще бъде двойна – че дважд сме го бранили: еднажд – там долу – с мишци, втори път – тук, с душите си...

Болката в изговаряното сякаш на себе си, патосът на изричаното полагат персонажа и града в свръхнапрегнатата, почти болезнена изживяност на себе си в града и на града в себе си.

Другата София, в която ще се вгледам, е тази от спомена на самия писател, в „Път през годините“:

София лежеше пред мен като неизписан лист хартия. Всичко тук беше чуждо: и широката, не навсякъде застроена улица, която водеше от гарата към вътрешността, и неразбираемият шопски диалект, и срещаните из града хора, между които не съзирахме ни един познат – и ние самите дори, които сякаш не бяхме същите. Така няколко десетилетия по-рано Дребосъчето на Доде, откъснато от своя слънчев Лангдок, се бе озовало един ден върху мокрите тротоари на Лион, лишено от кафеза с пъстрия си папагал на илюзиите. ([Константинов 1981](#): 77)

Напрегнатото прехождаване между ЧУЖДОСТ и ДРУГОСТ, опората, намерена в литературата са показателни за нагласата на разказващия, за неговото (раз)полагане в новия свят. Юношеският спомен за беглите срещи с Ал. Божинов и Яворов, както и съзирането на Кирил Христов и Стоян Михайловски в Княжево са само литературни скици, подготовка за предстоящото изобразяване, словесно овладяване на София.

Всички знаем, че големият столичен град е предизвикателство дори когато не изглежда предизвикателен, че новодошлият се самодетинира често като завоюващ, покоряващ, макар да може да споделя и своята изгубеност и съмнения – както прави лирическият субект в публикуваната през 1911 г. поема на Лилиев „Градът“.

За особеното отнасяне на споменно разказващият човек в текста на Константин Константинов е добре да се погледне по-внимателно първото изречение и да се анализира фигурата, която то поставя на преден план: София лежеше пред мен като неизписан лист хартия.

Зашото в това изречение има всичко: от съзирането на София като прелъстително, любовно очакващата и поканваща, през дефинирането на интелектуалното предизвикателство листът да бъде изписан, до постигането на свободата от спомена – в неговото записване и опазването му не в несигурността на вътрешния свят на съзнанието, а във фиксираността (на тази несигурност) върху белия лист.

Цитирана литература

[Константинов, К.](#), 1920. [Предговор](#). In *Димчо Дебелянов. Стихотворения*. София: Ал. Паскалев и С-ие, А. К. Д-во, pp. 1-15.

[Константинов, К.](#), 1981. [Път през годините](#) 2nd ed., София: Български писател.

- [1.](#) Подчертаните сегменти и думите с по-голям пункт са от мен. Н.Ч.

Етикети: [столицата](#)

[фигури](#)

[провинцията](#)

[индивидуален поглед към себе си](#)

[the capital](#)

[figures](#)

[the province](#)

[the individual looking for himself](#)

Година: 2016

Том: 13

Книжка: 3-4

Рубрика в списание Littera et Lingua: [Градът](#)

Дата на публикация: 26.06.2017

Share to: [Delicious](#) [Digg](#) [Facebook](#) [Google](#)

[Plus](#) [LinkedIn](#) [Myspace](#) [Orkut](#) [Reddit](#) [StumbleUpon](#) [Twitter](#) [Yahoo](#)

Source URL: <https://naum.slav.uni-sofia.bg/en/lilijournal/2016/13/3-4/nchernokojev>